

УДК 343.41

Марина Василівна ФОМЕНКО,
кандидат юридичних наук
(Харківський національний університет
внутрішніх справ)

Олександр Олександрович АВДЕЄВ,
кандидат юридичних наук
(Харківський національний
університет внутрішніх справ)

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА «ІНСТИТУТУ АСОЦІАЦІЙ» ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ КРАЇН БЛИЖНЬОГО ЗАРУБІЖЖЯ

Постановка проблеми. Асоціації людей – інституціолізовані, організовані форми взаємодії, здатні вирішувати завдання вищого порядку складності та значущості як на рівні окремої особи, так і соціальних груп, держав і людства в цілому. Ця ж ідея лежить у підґрунті норми, закріпленої у статті 36 Конституції України, про те, що громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, установлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей¹. Тож, перешкоджання у реалізації громадянами свого конституційного права на свободу об'єднання підриває фундамент соціальності людини як такої, суттєво обмежує можливості розкриття її творчого конструктивного потенціалу у найбільш різноманітних сферах суспільних відносин: політичних, економічних, культурних, суто соціальних тощо. Виконання державами-учасниками, серед яких і пострадянські республіки, міжнародно-правових зобов'язань (Конвенція про захист прав людини й основоположних свобод, Міжнародний пакт ООН про громадянські і політичні права, Міжнародний пакт ООН про економічні, соціальні і культурні права тощо) у сфері охорони й захисту трудових,

¹ Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 05.09.2020).

політичних та громадянських прав зумовило постановку питання щодо необхідності встановлення кримінально-правової заборони перешкоджання законній діяльності профспілок, політичних партій та громадських організацій у національних законодавствах¹. У цьому кожна з держав колишніх радянських республік з ухваленням новітніх національних законодавств має неоднакові напрямки з реалізації правових стандартів у сфері прав людини через інститут громадянських і політичних асоціацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблеми правового захисту об'єднань громадян займалися такі вчені, як П. П. Андрушко, О. О. Дудоров, В. П. Ємельянов, Д. Ю. Кондратов, М. Й. Коржанський, О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, В. І. Павликівський та ін. Жодним чином не применшуючи внесок зазначених учених у розробку як прикладних, так і теоретичних аспектів кримінально-правової протидії таким видам кримінальних правопорушень, аналіз досвіду законодавства зарубіжних країн у галузі охорони та захисту прав та інтересів громадських об'єднань залишився поза їхньою увагою.

Метою статті є здійснити порівняльний аналіз національного та зарубіжного законодавства країн пострадянського простору з питання кримінально-правової охорони об'єднань громадян і за результатами дослідження визначити сучасний стан кримінально-правової охорони асоціацій громадян у відповідних державах, урахування якого було б корисним з погляду вирішення теоретичних проблем складу кримінального правопорушення, передбаченого статтею 170 КК України, та правозастосовної практики.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що кримінальне право виступає своєрідною сигнальною системою, в якій в інформаційному аспекті відбиваються найбільш важливі, найбільш цінні для конкретно-історичного суспільства відносини. Інструментальною категорією, яку узвичаєно використовувати як у кримінально-правовій доктрині, так і в законодавстві на позначення провідного критерію деструктивності соціальних практик є суспільна небезпечність діяння. В умовах сьогодення посягання на конституційне право громадян на свободу об'єднання в політичні партії та інші громадські об'єднання для захисту різного кола інтересів є таким, що прямо чи опосередковано становить найбільшу загрозу прогресивному розвитку для суспільства, держави та, що найголовніше, для людини. Коли таке посягання здійснюється, держава з метою підтримання функціонування систем соціальної інтеракції та заради забезпечення благ кожного і суспільства загалом запускає механізм кримінально-правового впливу.

¹ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : міжнародний документ Ради Європи від 04.11.1950 № 995_004 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 05.09.2020); Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : міжнародний документ Організації Об'єднаних Націй від 16.12.1966 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення: 05.09.2020); Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права : міжнародний документ Організації Об'єднаних Націй від 16.12.1966 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042 (дата звернення: 05.09.2020).

Громадські формування є інститутами громадянського суспільства, через які здійснюються обстоювання і захист індивідуальних і суспільних інтересів громадян. Не в останню чергу а допомогою створення та активної участі у таких об'єднаннях здійснюється обстоювання своїх інтересів у процесі формування та реалізації державної правової політики. Невиправдані очікування щодо змін у політичній, соціально-економічній і культурній сферах життя держави призвели до збільшення кількості громадських організацій з їх чітко сформованими вимогами до органів державної влади різних рівнів. Водночас поряд із приростом таких організацій збільшується й кількість порушених прав їх членів у процесі здійснення відповідної діяльності, дані про які не завжди є відомими правоохоронним органам у зв'язку з високим рівнем латентності цих кримінальних правопорушень. Авжеж, не всі посягання на діяльність громадських асоціацій є суспільно-небезпечними й такими, що потребують негайного захисту кримінально-правовим засобами, а лише ті з них, які з урахуванням уявлень про характер і ступінь суспільної небезпечності становлять найбільшу загрозу для відтворення інституту громадянського суспільства. Тут варто зважати на зміст законної діяльності, у площині яких саме суспільних відносин (правовідносин) вона здійснюється, значення для особи, суспільства і держави негативного результату (наслідків) від перешкоджання їй.

Кримінальна протиправність перешкоджання законній діяльності громадських організацій та політичних партій була встановлена вітчизняним законодавством порівняно нещодавно: з 01.09.2001 р., тобто з набуттям чинності КК України, а щодо перешкоджання законній діяльності профспілок – з 22.06.1984 р. (ст. 132 КК УРСР)¹. Як відомо, кримінальні кодекси тодішніх радянських республік не містили загальної норми, яка б установлювала відповідальність за посягання не лише на права профспілок, а й політичних партій та громадських організацій.

Під час ухвалення нових національних законодавств країн пострадянського простору визначились різні напрямки з питань охорони діяльності асоціацій громадян. Для цього законодавства цих держав ми умовно поділили на декілька груп. Перша: зберігаючи наступність попередніх кодексів, нові законодавства залишили діяльність професійних спілок під охороною кримінального закону, крім того поширили сферу його дії на охорону діяльності інших асоціацій громадян: політичних партій, релігійних організацій та інших громадських об'єднань. До таких законодавств слід віднести кримінальні кодекси України, Білорусі, Вірменії, Грузії і Таджикистану. Друга група відзначилась криміналізацією посягань на конкретні об'єднання, через діяльність яких здійснюється реалізація трудових, соціально-економічних або релігійних прав людини. До таких законодавств варто віднести кримінальні закони Казахстану та

¹ Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 05.09.2020).

Узбекистану. Третя група характеризується відмовою законодавця від охорони діяльності відповідних «кооперацій» громадян кримінально-правовими засобами, вважаючи достатнім забезпечення їх діяльності іншими галузями права. Це кримінальні кодекси РФ, Туркменістану, Азербайджану, Молдови, Киргизстану та країн Балтії (Литви, Латвії, Естонії).

Кримінальні законодавства першої групи поєднує наявність кримінально-правової норми, що забезпечує охорону не лише трудових або пов'язаних з ними соціально-економічних відносин (у разі перешкоджання законній діяльності професійних спілок), а й будь-яких інших відносин, участь у яких беруть громадські об'єднання (у разі перешкоджання діяльності інших громадських організацій) або політичні партії (у разі перешкоджання діяльності політичних партій). Характерною рисою всіх зазначених законодавств цієї групи, крім білоруського, є те, що ними через фіксацію у відповідних нормах поставлено під охорону діяльність політичних партій, через яку здійснюється охорона і політичних прав громадян, адже перешкоджання вільній діяльності політичних партій має наслідком деструкцію механізмів політичної комунікації, зниження рівня їх функціональності. У свою чергу, низький рівень політичної комунікації, як слушно зауважує Ю. В. Орлов, призводить до закритості елітного ядра організації політичної системи, суттєвого розриву між первинними та вторинними політичними акторами, політикою та іншими соціальними інститутами загалом¹. Крім того, кримінальні закони Республіки Білорусії, Грузії та Таджикистану охоплюють ще й відносини з приводу захисту релігійних прав людини через діяльність релігійних організацій (об'єднань)².

Звертаючись до національного законодавства, за системно-правовим зв'язком Закону України «Про громадські об'єднання» із положеннями Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» релігійні організації та релігійні об'єднання не належать ані до громадських організацій, ані до громадських спілок і залишаються поза увагою українського законодавця³. Таким чином, беручи до уваги приклад названих законодавств, маємо констатувати прогалини у чинному законі про кримінальну відповідальність, які вимагають якнайшвидшого усунення для

¹ Орлов Ю. В. Політико-кримінологічна теорія протидії злочинності : монографія. Харків : Діса Плюс, 2016. 656 с.

² Кримінальний кодекс Республіки Білорусь : Закон Республіки Білорусь від 09.07.1999 № 275-З. *Право*. URL: <https://pravo.by/document/?guid=3871&p0=hk9900275> (дата звернення: 10.09.2020); Кримінальний кодекс Грузії : Закон Грузії від 22.07.1999 № 2287. *Законодательный Вестник Грузии*. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/view/16426?publication=212> (дата звернення: 10.09.2020); Кримінальний кодекс Республіки Таджикистан : Закон Республіки Таджикистан від 21.05. 1998 № 574 // Национальный центр законодательства при Президенте Республики Таджикистан : офиц. сайт. URL: <http://ncz.tj/legislation> (дата звернення: 10.09.2020).

³ Про громадські об'єднання : Закон України від 22.03.2012 № 4572-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17> (дата звернення: 05.09.2020); Про свободу совісті та релігійні організації : Закон України від 23.04.1991 № 987-XII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12> (дата звернення: 05.09.2020).

забезпечення повноти кримінально-правової охорони не лише громадських об'єднань, а і релігійних організацій та їх об'єднань, вплив на діяльність яких є не менш суспільно небезпечним, ніж на інші види об'єднань.

Варто позитивно оцінити підхід грузинського та вірменського законодавців, які розширили межі кримінально-правової заборони та поширили її на перешкоджання створенню політичного, громадського та релігійного об'єднання (ст. 166 КК Грузії, ст. 161 КК Вірменії)¹. Таке розширення, вочевидь, має сенс та практичне значення. У вітчизняній науковій літературі з конституційного права використовується одночасно як одне, так і інше позначення аналізованого права, але здебільшого синонімічно. Головним аргументом на користь внесення відповідних змін до чинної норми є те, що право на об'єднання (право вільно об'єднуватись) – це право громадян, фізичних осіб, а право на свободу об'єднань – це право відповідних об'єднань, юридичних осіб, на вільну діяльність. Така логіка міркування дозволяє дійти висновку, що згідно з чинною редакцією статті 170 КК України законом поставлено під охорону лише ті суспільні відносини, які формуються на підставі права на свободу об'єднань, оскільки кримінально протиправним вважається лише перешкоджання законній діяльності професійних спілок, політичних партій та громадських організацій. До того ж, установлюючи кримінально-правову заборону щодо перешкоджання законній діяльності професійних спілок, політичних партій та громадських організацій, законодавець безпідставно та непослідовно, на нашу думку, залишив поза увагою перешкоджання створенню цих різновидів громадських асоціацій. Останнє, вочевидь, є не менш суспільно небезпечним діянням, яке посягає на ті ж само відносини, які поставлено під охорону статтею 170 КК України у її чинній редакції. Переконані, існують підстави та є сенс у криміналізації перешкоджання створенню професійних спілок, політичних партій та громадських організацій, про що ми заявляли в попередніх дослідженнях.

Друга група новітніх кримінальних законодавств країн ближнього зарубіжжя характеризується відмовою від установлення широкої кримінально-правової охорони об'єднань громадян, передбачаючи відповідальність за посягання лише на конкретні об'єднання – релігійні або професійні. Так, КК Узбекистану у контексті визначення правопорушень, об'єктом посягань яких може виступати діяльність асоціацій громадян, містить єдину норму щодо перешкоджання законній діяльності релігійних організацій, а КК Казахстану – щодо перешкоджання законній діяльності представників робітників². Діяльність політичних партій та інших

¹ Кримінальний кодекс Республіки Вірменія: Закон Республіки Вірменія від 29.04. 2003 № ЗР-528 // Национальное Собрание Республики Армения : офиц. сайт. URL: <http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1349&lang> (дата звернення: 05.09.2020).

² Кримінальний кодекс Республіки Казахстан : Закон Республіки Казахстан від 16.07.1997 № 161-І. Юрист. URL: https://online.zakon.kz/document/?doc_id=31575252 (дата звернення: 05.09.2020); Кримінальний кодекс Республіки Узбекистан : Закон Республіки Узбекистан від 22.09.1994 № 2012-XII // Законодательная палата Олий Мажлиса Республики Узбекистан : офиц. сайт. URL: <http://parliament.gov.uz/ru/laws/adopted/83/3521/> (дата звернення: 05.09.2020).

громадських організацій не підпадає під спектр дії кримінальних законів цих країн.

Що стосується аналізу конструкції об'єктивної сторони кримінальних правопорушень, які досліджуються, то грузинський і казахський законодавці обмежили сферу дії кримінального закону вказівкою на спосіб вчинення діяння, крім цього, законодавці Республіки Білорусь, Казахстан та Таджикистан визнали обов'язковим установленням наслідків цього діяння. Так, стаття 166 КК Грузії передбачає вчинення такого діяння із застосуванням насильства, з погрозою насильством або з використанням службового становища; ст. 150 КК Казахстану як обов'язкові конструктивні ознаки перешкоджання законній діяльності представників робітників передбачає вчинення цього діяння посадовою особою з використанням свого службового становища та наслідки у вигляді суттєвого порушення їх прав та законних інтересів. КК Білорусії та Таджикистану не містять вказівку на спосіб учинення діяння, однак кримінально караним визнають таке правопорушення у випадку суттєвого порушення прав та законних інтересів відповідного об'єднання. У новітніх кримінальних законах країн пострадянського простору (крім КК Вірменії) не передбачено жодної специфічної обставини, яка б могла диференціювати кримінальну відповідальність за вчинення цього діяння залежно від факторів її обтяження чи пом'якшення. Такі кваліфікуючі обставини, як вчинення діяння із застосуванням насильства, погрозою його застосуванням або з використанням службового становища передбачено законодавцями у змісті ознак основного складу кримінального правопорушення, а отже, кримінально караним перешкоджання створенню або діяльності таких об'єднань буде вважатися лише за наявності однієї з цих обставин. Крім того, необхідність установлення такого оціночного критерію, як «суттєвість» порушення, для відмежування кримінальних правопорушень від адміністративних деліктів лише ускладнить розуміння та практику застосування цієї норми правозастосувачем і розширить можливості для перекручування права, його неоднакового, свавільного тлумачення та зловживання.

Практично всі чинні КК першої та другої групи в диспозиціях статей використовують прикметник «законна» для позначення відповідної діяльності. З точки зору формально-логічних вимог до побудови речення як лінгвістичної форми правової норми, зайвим є використання прикметника «законна» щодо діяльності, якій таке перешкоджання здійснюється. Перешкоджання такій діяльності має проявлятися у заподіянні шкоди, а отже, завжди є протиправним, адже йдеться про заподіяння шкоди правам, свободам і законним інтересам. Вочевидь, не можна нашкодити протиправній діяльності; її можна припинити, зменшити інтенсивність, усунути окремі прояви, їй можна запобігти. За змістом же аналізованих норм ідеться саме про незаконне створення перепон діяльності вказаних видів об'єднань. Такі діяння цілком можуть бути описані за допомогою категорії «перешкоджання» без додаткового використання прикметника «законна» щодо діяльності таких об'єднань.

Більшість кримінальних законодавств ближнього зарубіжжя відносить кримінальні правопорушення проти діяльності політичних, релігійних та інших громадських об'єднань до категорії злочинів, що не становлять великого ступеня суспільної небезпеки (КК Білорусії, Узбекистану), до злочинів невеликої тяжкості (КК Вірменії, Таджикистану), менш тяжких злочинів (КК Грузії) чи нетяжких злочинів (КК України). Виняток становить національне законодавство Казахстану, згідно з яким кримінальне правопорушення проти діяльності представників робітників розглядається як кримінальний проступок. Буквальне його тлумачення свідчить про наявність змістовних розбіжностей у тексті норм, адже відповідно до частини 3 ст. 10 КК Казахстану кримінальним проступком визнається «вчинене винне діяння (дія або бездіяльність), що не становить великої суспільної небезпеки, яке завдало незначної шкоди або створило загрозу заподіяння шкоди особистості, організації, суспільству або державі, за вчинення якого передбачено покарання у вигляді штрафу, виправних робіт, залучення у громадські роботи, арешту, видворення за межі Республіки Казахстан іноземця або особи без». Водночас склад кримінального правопорушення, зафіксований у статті 154 цього ж КК (перешкоджання законній діяльності представників робітників), вимагає обов'язкового встановлення наслідків цього діяння у вигляді «*суттєвого* порушення їхніх прав і законних інтересів».

У більшості випадків за ці кримінальні правопорушення КК передбачено альтернативні види покарань, не пов'язані з обмеженням або позбавленням волі: штраф, громадські роботи, виправні роботи, домашній арешт. Виняток із цього правила становлять КК України, Грузії та Таджикистану. На відміну від інших кримінальних законодавств, де застосування такого виду покарання, як позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю, не має імперативного характеру, КК України та Казахстану передбачили його як обов'язкове додаткове. Із цього можна зробити висновок, що суб'єкт цього кримінального правопорушення має бути спеціальним. І якщо відповідно до статті 154 КК Казахстану наявність спеціального суб'єкта труднощів не викликає, то з огляду на диспозицію ст. 170 КК України це прямо не впливає. Фактично обмежується коло суб'єктів, до яких можна застосувати передбачене чинною кримінально-правовою нормою статті 170 КК України покарання, про що нами також було заявлено в попередніх дослідженнях.

До речі, останні зміни у кримінальному законодавстві Республіки Казахстан свідчать про те, що законодавець іде шляхом установлення пом'якшення покарання за перешкоджання діяльності представників працівників порівняно з попередньою редакцією статті.

Порівняльний аналіз санкцій вітчизняного та зарубіжного законодавства дозволяє дійти висновку, що більш суворі покарання за посягання на діяльність відповідних об'єднань передбачено КК України та Грузії. Незважаючи на новітні зміни у зв'язку з ухваленням Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення

досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» щодо виключення із закону категорії злочинів «середньої тяжкості» (до якої було віднесено склад кримінального правопорушення, передбаченого ст. 170 КК України), послаблення покарання за перешкоджання законній діяльності політичних партій, громадських організацій та профспілок не відбулося. Це видається цілком виправданим з огляду на характер і ступінь його суспільної небезпечності. З іншого боку, у сукупності з мінімальними показниками судової практики щодо притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення злочину, передбаченого статтею 170 КК України, негативні ефекти від застосування покарання будуть незначними та не пов'язаними із призонізацією (принаймні масовою) населення, їх соціально-психологічним відчуженням і дезорганізацією.

На завершення додамо, що серед представників третьої групи законодавств КК Республіки Азербайджан передбачено відповідальність за порушення рівноправності громадян залежно від приналежності до політичних партій, професійних спілок та інших громадських об'єднань¹. У цьому сенсі, шляхом незаконного впливу на таких осіб цілком можливо створювати перепони для діяльності відповідних політичних партій чи громадських організацій. Убачається, за задумом законодавця під охороною зазначеної норми перебувають права окремої фізичної особи, громадянина, а не вільна діяльність політичних партій, професійних спілок, чи-то громадських організацій. У цілому ж кримінальні законодавства цієї групи характеризуються повною відмовою від установлення відповідальності за перешкоджання діяльності об'єднань громадян, переводячи регулювання таких відносин у площину інших галузей права.

Висновки. Порівняння досвіду встановлення кримінальної відповідальності за посягання на діяльність різних видів асоціацій громадян в Україні та законодавстві країн ближнього зарубіжжя свідчить про суттєві відмінності в обсягах і межах кримінально-правової охорони. Позитивним прикладом можуть слугувати КК Грузії та Вірменії щодо розширення меж кримінально-правової заборони та її поширення на перешкоджання створенню відповідних об'єднань. Варто оцінити забезпечення кримінально-правовою охороною у КК Білорусії, Грузії та Таджикистану діяльність релігійних організацій, яка наразі відсутня в українському законодавстві.

Аналіз видів покарань, передбачених за посягання на право створювати громадські об'єднання та свободу діяльності об'єднань у цих законодавствах, дає змогу дійти висновку, що практично всі посягання, виражаючись термінологією українського кримінального законодавства, належать до нетяжких злочинів. Водночас серед окремих держав спостерігається тенденція у відмові від охорони діяльності політичних партій, громадських і релігійних організацій кримінально-правовими засобами.

¹ Кримінальний кодекс Азербайджанської Республіки : затверджений Законом Азербайджанської Республіки від 30.12. 1999 № 787-IQ. Юрисп. URL: https://online.zakon.kz/document/?doc_id=30420353#pos=72;-43 (дата звернення: 05.09.2020).

Підсумовуючи, зазначимо: криміналізація перешкоджання діяльності різних видів об'єднань громадян повинна відображати потреби соціального запиту, а останні, в свою чергу, формуються залежно від особливостей розвитку внутрішніх соціально-економічних, культурних, політичних та інших бурхливих процесів у житті кожної пострадянської держави.

Стаття надійшла до редакції 20.09.2020

Марина Васильевна ФОМЕНКО,

кандидат юридических наук

(Харьковский национальный университет внутренних дел)

Олександр Олександрович АДЄЄВ,

кандидат юридических наук

(Харьковский национальный университет внутренних дел)

УГОЛОВНО-ПРАВОВАЯ ОХРАНА «ИНСТИТУТА АСОЦИАЦИЙ» ПО ЗАКОНОДАТЕЛЬНОМУ СТРАНАМ БЛИЖНЕГО ЗАРУБЕЖЬЯ

Проведен сравнительно-правовой анализ национального и зарубежного законодательства стран постсоветского пространства относительно осуществления уголовно-правовой охраны объединений граждан. Выявлены три разных направления во взглядах на обеспечение правовой защиты таких объединений. В ряде исследуемых законодательств отмечается расширение сферы действия уголовного закона, в других – отказ законодателя от осуществления охраны объединений граждан уголовно-правовыми средствами. Отмечены некоторые позитивные моменты, которые могут быть учтены для дальнейших исследований в этой области.

Ключевые слова: объединение, организация, воспрепятствование, законная деятельность, религиозные организации, политические партии.

Maryna V. FOMENKO,

PhD in Law

(Kharkiv National University of Internal Affairs)

Oleksandr O. AVDEEV,

PhD in Law

(Kharkiv National University of Internal Affairs)

CRIMINAL AND LEGAL PROTECTION OF THE “INSTITUTION OF ASSOCIATION” UNDER THE LEGISLATION OF THE NEAR ABROAD COUNTRIES

The author of the article conducts comparative and legal analysis of the national and foreign legislation of post-soviet countries on criminal and legal protection of citizens associations. It outlines three different directions in the view on ensuring legal protection of such associations. We observe expanding scope of criminal law in a number of examined legislations, in other countries – legislator's withdrawal of the protection of citizens associations with criminal and legal remedies. The author of the article emphasizes certain positive developments that

can be taken into consideration in further research in this sphere.

Key words: *association, organization, obstruction, legal activity, religious organizations, political parties.*

Зразок для цитування:

Фоменко М. В., Авдєєв О. О. Кримінально-правова охорона «Інституту асоціацій» за законодавством країн ближнього зарубіжжя. *Вісник Кримінологічної асоціації України* : зб. наук. праць. № 2 (23). 2020. С. 51—60.